

BASICS BEATRIX

A RÁKOSHEGYI HÁZ ASSZONYA

TÉrseklél Komáromtól huszonkét kilométerre volt található, az egykori, Fényes Elek szavait használva „népes magyar puszta” Nagykeszi község településrészeként sem maradt meg. Itt született Ehrental Regina 1879-ben, hétgyermekes szegény zsidó család legkisebb gyermekeként. Győrben és Budapesten tanult, már a győri tanulóévek alatt jelentek meg versei. Bátyját követve került Pestre, ahol először színész akart lenni, de verseinek sikerei miatt az irodalom mellett döntött. 1897-től már Erdős Renée néven jelentek meg költeményei, egyebek között a *Hétben* is. Jól ismert Ady iránti lelkesedése, aki „zseniális poétalánynak” nevezte. 1899-ben jelent meg első önálló verseskötete *Leányálmok* címmel, tehetségére ekkor már sokan felfigyeltek, és újságíróként is bemutatkozott. Eötvös Károly vitte tárcaírónak az általa szerkesztett *Egyetértés* című laphoz. Második verseskötetét Bródy Sándor rendezte sajtó alá 1902-ben. Az íróval három évig tartott vad és szenvedélyes szerelmi kapcsolata, amelynek azért lett vége, mert Erdős Renée nem volt hajlandó feleségül menni Bródyhoz, aki elkeseredésében és kétségbeesésében öngyilkosságot követett el, és bár túlélte, ez a viszony, a csalódás egész hátralévő életét meghatározta. Erdős Renée ideg-összeroppanását követően Olaszországba ment, egy zárdában élt. 1909-ben áttért a katolikus vallásra. Furcsa ellentmondás, hogy vallásossága tette az antiszemitizmus hívévé. Még Itáliában ismerkedett meg Fülep Lajossal, akihez 1913-ban ment feleségül. A 20. század egyik legnagyobb magyar művészettörténésze – reformátusként – megfelelő házastársnak bizonyult. Ennek ellenére a házasság nem volt szerencsés, egyik fél számára sem. Két lányuk született, de már a második világrajövele előtt elhagyta férje. Ott maradt a kisgyerekekkel és az újszülöttelel egyedül, trombózisa és tüdőembóliája miatt sokáig járasképtelenül, súlyos betegen. Ez a nagy változás kényszerítette regények írására, hiszen el kellett tartania magát és családját. 1899 és 1921 között öt verseskötete jelent meg, az 1920-as években születtek híres regényei, amelyek átütő sikere anyagilag is eredményessé tette, így a rákoshegyi villát is meg tudta vásárolni. 1926-ban, 47 évesen Rómában házasságot kötött titkárával, akit már régebben alkalmazott, a háztartást is a nálánál tíz évvel fiatalabb férfi vezette. Ez a házasság sem bizonyult sikeresnek, ez a férj is elhagyta.

Ady „zseniális poétalánynak” nevezte

áttért a katolikus vallásra
vallásossága tette az antiszemitizmus hívévé

a rákoshegyi villát is meg tudta vásárolni

a második
világháborúban
a rákoshegyi
villát kifosztották,
elfoglalták

szomorú,
ellentmondásos
élet, sikeres és
tabudöntögető
írói-költői életmű

¶ A folyamatosan megjelenő regények országos ismertséget és elismertséget hoztak, jóllehet nem voltak éppen mindennapi olvasmányok. A túlfűtött erotika mellett a keresztény értékek, az újfajta lelkiesség ábrázolása fontos eleme volt e műveknek. Katolicizmusa sem segítette azonban a zsidóüldözések idején. 1938-tól már nem publikálhatott, 1944-ben kórházban feküdt, ez egyfajta menedéket jelentett számára, orvos lánya segítette. A második világháború harcaiban a rákoshegyi villát kifosztották, elfoglalták, Schlachta Margit segítségével jutott egy kis lakáshoz a Lövölde tér közelében. A kórház volt a menedék, ahogy kiadatlan önéletrajzában megfogalmazta „...és nem volt szabad meggyógyulnom, mert ez a deportálást és a halált jelentette volna”. Keserű próbatétel volt ez, szembenézni élete döntéseivel. „Olcsó dolog volna nekiülni és megírni, ami velem 1938. december 25., tehát a zsidótörvény életbelépése óta a felszabadulásig történt. (...) Miért írom meg azt, amit úgyis tudok, s amit nem akarok még egyszer átélni gondolatban sem? Miért gyötörjem magamat az emlékezettel? Segít ez? Egyáltalán mi segíthet rajtam?” – fogalmazta meg összegzően. Hatvan évvel ezelőtt, 1956 nyarán halt meg. Szomorú, ellentmondásos élet, sikeres és tabudöntögető írói-költői életmű. Kár, hogy mára csaknem elfeledetté vált, bár a háború alatt a tizenéves nemzedék a regényein nőtt fel. Halála után már nem jelent meg műveinek újabb kiadása, kincsként őrizték köteteit a családok. Nagy szükség lenne újrafelfedezni és újraértékelni verseit, regényeit egyaránt.

A folyamatosan megjelenő regények országos ismertséget és elismertséget hoztak, jóllehet nem voltak éppen mindennapi olvasmányok. A túlfűtött erotika mellett a keresztény értékek, az újfajta lelkiesség ábrázolása fontos eleme volt e műveknek. Katolicizmusa sem segítette azonban a zsidóüldözések idején.

- ¶ Életének talán legfontosabb helyszíne szerencsére szinte érintetlenül ránk maradt, és az ő emlékét is őrzi a XVII. kerületi Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem. Ha a rákoshegyi családi házak között sétálgatunk, váratlan, meglepő látvány az épület, mintha hirtelen más világba kerültünk volna. A villát 1895-ben építették. A romantizáló, eklektikus stílusú házat szépen ápolt kert veszi ma is körül, akár egykor, amikor még az írónő otthona volt.
- ¶ Az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem egyik elődintézménye az 1970-ben megnyílt Néprajzi Emlékház volt, amely a korábban e helyen található falvak néprajzi emlékanyagát mutatta be, de 1978-ban az épülő lakótelep

Az Erdős Renée-ház
Szesztay Csanád felvétele

Az Erdős Renée-ház részlete
Szesztay Csanád felvétele

Az Erdős Renée-ház részlete
Szesztay Csanád felvétele

miatt lebontották. Az emlékház tárgyai azonban megmaradtak, és amikor a hatvanas évek végétől működő Helytörténeti Klubból létrejött a Rákosmenti Helytörténeti Gyűjtemény, akkor a néprajzi tárgyak is itt kaptak helyet, a többi helytörténeti vonatkozású tárgy, dokumentum és fotó között. A gyűjtemény fizikailag létezett ugyan, de kiállítóhelye ekkor még nem volt.

- ¶ Az Erdős Renée Ház 1990-ben jött létre, és ezzel megszületett a kiállítóhely is, úgy, hogy az emlékház jelleg is megmaradt. A földszinti kiállítótermekben egy állandó, helytörténeti kiállítást rendeztek, mellette egy a Néprajzi Emlékház anyagának töredékére épülő néprajzi szobarészlet és egy kerületi gyűjtő, Epress Rezső kollekciónak válogatott kamaratárlat volt látható. Az induláskor rendezték be Erdős Renée emlékszobáját, és a kerület határában lévő természetvédelmi területnek, a Merzse-mocsárnak az élővilágát bemutató dioráma-kiállítást, ezeket 1990 óta többször is felújították.
- ¶ A villa emeleti termeiben havi rendszerességgel nyíltak meg kiállítások, többnyire képzőművészeti tárlatok, kiváló 20. századi alkotók műveiből (Czimra Gyula, Kotász Károly, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Csekovszky Árpád, Reich Károly, Laborcz Ferenc és még sorolhatnánk), de kortárs művészek bemutatkozására is időről időre sor került, valamint a XVII. kerületi és az országos művészeti szervezetek csoportos bemutatóira.
- ¶ 2000-től a korábban a kerületi önkormányzat művelődési irodája által működtetett intézmény önálló szakmai vezetést kapott. Az egykori Néprajzi Emlékház elzárt anyagának revíziója, részbeni restaurálása, a megfelelő raktári körülmények kialakítása megtörtént, a Rákosmenti Helytörténeti Gyűjteményt és az Erdős Renée Házat szervezetenként összevonták, szakmai működésük egységes elvek mentén folytatódott. 2004-ben az Alfa program keretében nyújtott pályázati támogatás lehetővé tette, hogy 2005-ben új helytörténeti és néprajzi kiállítás nyíljon.
- ¶ 2009 decemberétől a villa különleges növényekben gazdag parkjában, az épület hátsó falánál létesített kőtár a régi rákosmenti temető és egyéb régi közterületi emlékek megőrzését és bemutatását teszi lehetővé.
- ¶ Az Erdős Renée Ház pincéjében működik a Renée Café, parkjában rendszeresen tartanak szabadtéri rendezvényeket. Erdős Renée halálának ötvenedik évfordulóján, 2006. július 9-én emléktáblát helyeztek el a villa falán. 2011. június 1-jétől az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem, a fenntartó Budapest Főváros XVII. kerület Rákosmente Önkormányzatának döntése értelmében a Vigyázó Sándor Művelődési Ház intézménye lett.
- ¶ Az állandó kiállítások három egysége közül egy az Erdős Renée-emlékszoba, bútorai, berendezése emlékeztetni kíván az eredetire, amelynek darabjait azonban

„Olcsó dolog volna nekiülni és megírni, ami velem 1938. december 25., tehát a zsidótörvény életbelépése óta a felszabadulásig történt. (...) Miért írom meg azt, amit úgyis tudok, s amit nem akarok még egyszer átélni gondolatban sem? Miért gyötörjem magamat az emlékezettel?”

elhordták. A fotók, levelek, könyvek, dokumentumok illusztrálják az írói életutat. 1944. március 31-én itt íródott az a levél, amelyet Serédi Jusztinián hercegprímásnak írt, hogy emelje fel szavát a katolikus hitre tért zsidók érdekében. Közismert az a kép, amelyen a villa kertjében, nagy fehér kutyájával látható az író, élete legboldogabb évtizedeinek helyszínén.

¶ A helytörténeti kiállítás találékonyan egy olyan motívum köré rendezi a tárgyi emlékeket, dokumentumokat, amely ma is ismert az itt lakók számára, a népnyelvben „Elág”-nak (az elágazás szó rövidítéséből) nevezett hely. Itt találkoztak a legfontosabb főútvonalak, itt volt az útjelző tábla, amely mutatta a környező települések, illetve Budapest irányát. Ennek a makettje áll a terem közepén és irányítja a látogatókat az egykori községek (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákosliget vagy Rákoshegy) múltját bemutató kiállításrészek felé. A néprajzi kiállítás termében egy szlovák konyharészlet és egy német szoborészlet látható, bútorokkal, épített tűzhelyekkel, eszközökkel, a bábukon népviselet-rekonstrukciókkal. Fölöttük padlás, egy szekérrel, egy helyi néprajzi történet illusztrációjaként. A terem sarkaiban lapozó, a népi építkezés, a mezőgazdaság, a táplálkozás, az öltözködés képi és tárgyi emlékeivel.

¶ Az egykori Erdős Renée-villa ilyen komplex módon történő „felhasználása”, megőrzése sikeresnek bizonyult – a vendégkönyvi bejegyzések, a honlap hozzászólásai jól érzékeltetik, mennyire. Fontos misszió volt a villában visszaidézni Erdős Renée életét, irodalmi munkásságát, és mivel nyilvánvalóan nem állt saját rendelkezésre az eredeti berendezésből annyi, hogy az egész házat emlékház-enteriőrként rendezzék be, a legjobb választás volt a hely Rákosmente történetének bemutatására. A gyakori rendezvények révén pedig kulturális központ szerepet kapott a villa – egy kicsit múzeum, egy kicsit színház, egy kicsit koncertterem. Kiadványokat jelentetnek meg (kitűnőeket), konferenciákat rendeznek, és a ház nyitva áll – ha nem érnénk rá a „hivatalos” nyitva tartás idején menni, bejelentkezést követően odalátogathatunk máskor is. Vagy meghallgathatjuk a múzeumbarát egyesület Rákosmenti Múzeumi Esték előadásait.

a legjobb választás volt a hely Rákosmente történetének bemutatására

egy kicsit múzeum, egy kicsit színház, egy kicsit koncertterem

A Wahnfried villa az utcafrontról, télen,
előtte II. Lajos bajor király mellszobra (Caspar von Zumbusch alkotása)
Richard Wagner Museum, Bayreuth